

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бахрах Д.Н. Административное право России: учеб. / Д.Н. Бахрах, В.Г. Татарян. – М.: Эксмо, 2009. – 602 с.
2. Васецкий В.Ю. Доктрина прав людини в романо-германській правовій системі [Текст]: дис. ...канд. юрид. наук / В.Ю. Васецкий. – К., 2005. – 200 с.
3. Витрук Н.В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе / Н.В. Витрук. – М.: Изд-во «Наука», 1979. – 186 с.
4. Ієрусалімова І.О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина. – Дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Інститут законодавства Верховної Ради України. – Київ, 2006. – 187 с.
5. Кучинский В.А. Личность. Свобода. Право / В.А. Кучинский. – М.: Изд-во «Наука», 1978. – 115 с.
6. Мальков В.В. Советское законодательство о жалобах и заявлениях / В.В. Мальков. – М.: Изд-во МГУ, 1967. – 108 с.
7. Нерсесянц П.М. Права человека в истории политической и правовой мысли (от древности до декларации 1789 г.) // Права человека в истории человечества и в современном мире: материалы конф., 1988 г.: тезисы докладов / Отв. ред. Е.А. Лукашева. – М.: АН СССР. Институт государства и права, 1989. – 147 с.
8. Овсянко Д.М. Административное право: учебное пособие / Д.М. Овсянко. – М.: Юристъ, 2000. – 468 с.
9. Петер М.Р. Стирк. Происхождение и природа прав человека / Петер М.Р. Стирк, Сейгал Д. // Российский бюллетень по правам человека. – 1996. – № 9. – С. 14–22.
10. Погорілко В.Ф. Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики / В.Ф. Погорілко. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. – 354 с.
11. Проблемы общей теории права и государства. Учебник для вузов / Под общ. ред. академика РАН, д. ю. н., проф. В.С. Нерсесянца. – М.: Норма, 2004. – 832 с.
12. Пугачев В.П. Введение в политологию / В.П. Пугачев, А.П. Соловьев. – М.: Юрид. литература, 1999. – 438 с.
13. Рабінович П.М. Права людини і громадянина в Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень) / П.М. Рабінович // Праці львівської лабораторії прав людини Академії правових наук України. – 1997. – Сер. II. – Вип. 1. – С. 7–10.
14. Рабінович П.М. Права людини та їх юридичне забезпечення (Основи загальної теорії права та держави): навч. посібник / П.М. Рабінович. – К., 1992. – 154 с.
15. Социологический энциклопедический словарь. – М.: Зеркало, 1998. – 378 с.
16. Социология межнациональных отношений: словарь-справочник. – М.: Знание, 1997. – 234 с.
17. Строгович М.С. Основные вопросы советской социалистической законности / М.С. Строгович – М., 1966. – 252 с.
18. Теория государства и права: курс лекцій / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – М.: Юристъ, 2001. – 776 с.
19. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении / Р.О. Халфина. – М.: Юридическая литература, 1974. – 123 с.
20. Харитоновна О.І. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа [Текст]: дис. ... докт. юрид. наук / О.І. Одеська національна юридична академія, 2004. – 435 с.
21. Энциклопедический юридический словарь. – М., 1999. – 567 с.
22. Якимов Ю.Я. Статус субъекта административной юрисдикции и проблемы его реализации: Монография / Ю.Я. Якимов – М.: Проспект, 1999. – 200 с.

УДК 342.9

**РОЗМЕЖУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ТА ІНШИХ ПРАВОВІДНОСИН,
ЩО ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ**

**SEPARATION OF ADMINISTRATIVE AND OTHER LEGAL RELATIONS ARISING
IN PROVISION OF EDUCATIONAL SERVICES**

Литвин І.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
докторант докторантури та ад'юнктури
Класичного приватного університету*

У статті з урахуванням наукових позицій сучасних правників та базуючись на чинному правовому полі здійснено розмежування адміністративних та інших відносин, що виникають під час надання освітніх послуг. Серед інших правовідносин виокремлені такі: конституційні, цивільні, трудові, господарські, міжнародні. Зроблено висновок про безпосередній вплив адміністративних відносин на деякі правовідносини, зокрема – трудові.

Ключові слова: адміністративно-правові відносини, освітні послуги, конституційні правовідносини, цивільні правовідносини, трудові правовідносини, господарські правовідносини, міжнародні правовідносини.

В статье с учетом научных позиций современных юристов, основываясь на действующем правовом поле, осуществлено разграничение административных и других отношений, возникающих при предоставлении образовательных услуг. Среди других правоотношений выделены следующие: конституционные, гражданские, трудовые, хозяйственные, международные. Сделан вывод о непосредственном влиянии административных отношений на некоторые правоотношения, в частности – трудовые.

Ключевые слова: административно-правовые отношения, образовательные услуги, конституционные правоотношения, гражданские правоотношения, трудовые правоотношения, хозяйственные правоотношения, международные правоотношения.

In the article on basis of modern scientific positions and lawyers based on current legal framework implemented separation of administrative and other relations arising in provision of educational services. Among other relationships singled out following: constitutional, civil, labor, business, international. The conclusion of direct impact of administrative legal relations in some particular – labor.

Key words: administrative-legal relations, educational services, constitutional relationship, civil relationship, employment relationship, business relationship, international relationship.

Актуальність теми. Сучасний стан економіки України демонструє невідповідність системи освіти зростаючим потребам замовників освітніх послуг. Роботодавець (держава чи підприємець) потребує від спеціаліста нової культури і дисципліни праці, комунікативних навичок, відповідальності, уміння орієнтуватися у реальній професійній ситуації. Нині, як зазначає А.О. Малюкіна, через певні обставини освіта має формальний характер, тобто її здобувають не заради знань, а для отримання переваг на ринку праці, престижної посади чи високооплачуваної роботи [1, с. 36]. Зазначене проявляється у межах різного роду правовідносин, що виникають під час надання освітніх послуг. Відтак, проблеми розмежування адміністративних та інших правовідносин, що виникають під час надання вказаних послуг, на нашу думку, слід розглядати з позиції системного підходу відповідно до кожної галузі права.

Розвиток ринку освітніх послуг відобразився у працях: В.П. Андрущенка, С.В. Багдік'яна, В.Д. Базилевича, Д.В. Бондаренка, Л.В. Губерського, О.В. Дубровки, К.М. Євменкової, М.З. Згуровського, О.І. Лігоцького, В.І. Куценко, О.О. Любіцевої, М.А. Мартинюк, Т.Є. Оболенської, І.Ю. Ходикіної, Т.А. Ящука. В свою чергу, проблематика адміністративно-правових відносин завжди перебувала у центрі уваги таких науковців, як В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, Л.В. Коваль, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, Є.В. Курінний, О.І. Харитонова та ін. Однак, у наукових дослідженнях поки що відсутній системний аналіз розмежування адміністративних та інших правовідносин, що виникають під час надання освітніх послуг, що підкреслює актуальність обраної теми даної статті. Відтак, метою цієї статті є: дослідження сутності та розмежування адміністративно-правових та інших правовідносин, що виникають під час надання освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу. Задля досягнення мети даного дослідження необхідно: уточнити термінологію з досліджуваних питань, з'ясувати зміст та розмежувати адміністративні й інші правовідносини, що виникають під час надання освітніх послуг, визначити місце адміністративних правовідносин.

Аби комплексно дослідити питання розмежування адміністративних та інших правовідносин, слід брати до уваги теоретичну структуру правовідносин взагалі. Тобто мова йде про елементи такої структури:

- суб'єкт правовідносин;
- об'єкт правовідносин;
- зміст правовідносин.

Саме аналіз чинного правового поля крізь призму зазначених елементів дозволить якомога чіткіше розмежувати адміністративні від інші правовідносин, що виникають під час надання освітніх послуг.

На наше переконання, перш за все, адміністративні правовідносини слід відмежовувати від конституційних, оскільки на переконання Д.В. Радька [2, с. 45], конституційна галузь права є провідною галуззю законодавства, яке регулює правовідносини, що виникають у діяльності фінансових компаній, є конституційним, адже саме воно закріплює основи суспільного і державного ладу, форму правління і державного устрою, механізм здійснення державної влади, правове становище особи. Воно регулює відносини, що складаються в усіх сферах життєдіяльності суспільства: політичній, економічній, соціальній, духовній та ін. Отже, можна говорити про комплексність конституційно-правового регулювання. Конституційне право – це провідна галузь права і законодавства, що включає в себе систему правових норм і інститутів та нормативно-правових актів, які закріплюють, регулюють та охороняють відносини народовладдя, основи конституційного ладу України, правовий статус людини і громадянина, територіальний устрій, систему державних органів і органів місцевого самоврядування в Україні [3, с. 11]. Так, положення статті 53 Конституції України [4] визначають право громадян на освіту: «Кожен має право на освіту. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі».

Як бачимо, вказані конституційно-правові норми регулюють основні принципи соціально-економічного, політичного, культурного устрою держави, порядком її відносин з інститутами громадянського суспільства, здійснення основних прав і свобод людини та громадянина тощо [5, с. 5–6].

Логічним є той факт, що зазначене конституційне право знайшло свою деталізацію у положеннях Закону України «Про освіту» [6] та Закону України «Про вищу освіту» [7]. Саме в цей момент конституційні правовідносини переходять у галузь адміністративних. Разом із тим у цей же момент адміністративні правовідносини досить легко переходять у цивільні. Розглянемо більш детально.

До прикладу, під час утворення закладу освіти виникають не лише адміністративні правовідносини, а й цивільні. Це пов'язано з тим, що одним із важливих етапів утворення такого закладу є розробка установчих документів. Але навіть й тут не доводиться гово-

рити про виникнення та розвиток лише адміністративних чи цивільних правовідносин. Вже зазначені вище положення Конституції України в частині статті 53 визначають право громадян безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі. Отже, в залежності від виду власності будуть виникати та розвиватися чи то адміністративні чи то цивільні правовідносини. Окрім зазначеного, в статуті визначається місцезнаходження навчального закладу, за яким він буде здійснювати свою діяльність. Тобто, навчальні заклади мають у власності або на правах оренди приміщення за своїм місцезнаходженням, визначається право власності та режим користування земельною ділянкою тощо. Стосовно земельних правовідносин, на їх можливий розвиток вказує положення частини 2 статті 64 Закону України «Про освіту» [6], відповідно до якої земельні ділянки державних навчальних закладів, установ та організацій системи освіти передаються їм у постійне користування відповідно до Земельного кодексу України [8]. Така інформація, як правило, відображається у статутних документах навчального закладу. Більш того, положення Закону України «Про вищу освіту» [7] у статті 70 визначає, що землекористування та реалізація прав власника земельних ділянок, у тому числі набуття відповідних прав на землю, здійснюються вищими навчальними закладами відповідно до Земельного кодексу України [8]. Земельні ділянки передаються вищим навчальним закладам незалежно від форми власності у постійне користування в порядку, передбаченому кодексом. А отже, вищим навчальним закладам доводиться вступати й земельні правовідносини.

До прикладу, вищі навчальні заклади як некомерційні організації виявляють свої правові характеристики юридичної особи по-різному. Положення статті 63 Закону України «Про освіту» [6] врегулює питання матеріально-технічної бази навчальних закладів та установ, організацій, підприємств системи освіти. Матеріально-технічна база навчальних закладів та установ, організацій, підприємств системи освіти включає будівлі, споруди, землю, комунікації, обладнання, транспортні засоби, службове житло та інші цінності. Майно навчальних закладів та установ, організацій, підприємств системи освіти належить їм на правах, визначених чинним законодавством.

Заслуговує на увагу й наукова позиція М.Н. Курко, який зазначає, що невизначеність законодавства та непрозорість процесу платного та безоплатного навчання, з одного боку, створює підстави для зловживань, з іншого – нечіткі вимоги до використання державних ресурсів у державних навчальних закладах для здійснення платного навчання дає змогу встановлювати плату за навчання нижчу, ніж у приватних навчальних закладах, що може розцінюватися, як недобросовісна конкуренція [9, с. 231–232].

Не менш важливим питанням, аніж заснування навчального закладу, є питання викладацького складу навчального закладу. Тут, вже не залежно від форми власності, роботодавець та працівник вступа-

ють у трудові відносини. Загальноновизнаним є те, що працевлаштування всіх працівників в Україні відбувається відповідно до Кодексу законів про працю України, який регулює трудові та тісно пов'язані з ними правовідносини. Трудові правовідносини – це двосторонні відносини працівника з власником або створюваним ним підприємством по виконанню за винагороду роботи за обумовленою спеціальністю, кваліфікацією або посадою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку [10, с. 163]; це врегульовані нормами трудового права суспільні відносини, що виникають у результаті укладення трудового договору (власне трудові), а також відносини з приводу встановлення умов праці на підприємствах, навчання й перекваліфікації за місцем праці, та відносини, пов'язані з наглядом і контролем за додержанням трудового законодавства, вирішенням трудових спорів та працевлаштуванням громадян [11, с. 123]. Окреслені вище наукові позиції цілком кореспондуються з положенням частини 3 статті 54 Закону України «Про освіту» [6]: педагогічні та науково-педагогічні працівники приймаються на роботу шляхом укладення трудового договору, в тому числі за контрактом. Прийняття на роботу науково-педагогічних працівників здійснюється на основі конкурсного відбору.

Трудові правовідносини, що виникають під час надання освітніх послуг, знаходяться під впливом норм адміністративного права. Так, положення статті 54 Закону України «Про освіту» [6] встановлює чіткі вимоги до кадрового забезпечення сфери освіти. Зокрема, педагогічною діяльністю можуть займатися особи з високими моральними якостями, які мають відповідну освіту, професійно-практичну підготовку, фізичний стан яких дозволяє виконувати службові обов'язки. Педагогічну діяльність у навчальних закладах здійснюють педагогічні працівники, у вищих навчальних закладах третього і четвертого рівнів акредитації та закладах післядипломної освіти – науково-педагогічні працівники. Педагогічні працівники підлягають атестації. За результатами атестації визначаються відповідність працівника займаній посаді, рівень його кваліфікації, присвоюються категорії, педагогічні звання. Порядок атестації педагогічних працівників встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти. Рішення атестаційної комісії є підставою для звільнення педагогічного працівника з роботи у порядку, встановленому законодавством. Отже, підбиваючи підсумок, констатуємо важливість трудових відносин, що виникають під час надання освітніх послуг у зв'язку із безпосереднім забезпеченням навчально-виховного процесу у закладах освіти.

З метою забезпечення належного та безперервного функціонування навчальних закладів здійснюється фінансово-господарська діяльність відповідно до норм господарського, фінансового та банківського права. Господарську діяльність Д.В. Радько визначає як діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, що спрямована на виго-

товлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [2, с. 53]. Як вбачається, така діяльність покликана забезпечити зростання ділової активності навчальних закладів, підвищити ефективність навчально-виховного процесу, його соціально спрямованість.

Положення розділу IV Закону України «Про освіту» [6] врегульовує фінансово-господарську діяльність та матеріально-технічну базу навчальних закладів. Відповідно до статті 61 фінансування державних навчальних закладів та установ, організацій, підприємств системи освіти здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів, коштів галузей народного господарства, державних підприємств і організацій, а також додаткових джерел фінансування.

Тут слід відмітити й господарську самостійність навчальних закладів, яка була надана їм. Навчальні заклади самостійно розпоряджаються прибутками від господарської та іншої, передбаченої їх статутами, діяльності у відповідності з положеннями частини 3 статті 63 Закону України «Про освіту» [6]. Більш того, така самостійність спостерігається й на терені зовнішньоекономічної діяльності. Зокрема, державні навчальні заклади та наукові, науково-виробничі установи державної системи освіти, органи державного управління освітою мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність відповідно до законодавства на основі договорів, укладених ними з іноземними юридичними, фізичними особами, мати власний валютний рахунок, створювати спільні підприємства. У свою чергу, валютні, матеріальні надходження від зовнішньоекономічної діяльності використовуються державними навчальними закладами, науковими, науково-виробничими установами системи освіти для забезпечення їх власної статутної діяльності згідно з чинним законодавством (частини 2 та 5 статті 63 Закону України «Про освіту» [6]).

Не залишилися поза увагою й відносини міжнародного співробітництва. Загальновідомим є той факт, що протягом своєї діяльності навчальні закла-

ди взаємодіють з іншими державними органами, де в процесі такої взаємодії виникають адміністративні правовідносини. Головною особливістю адміністративно-правових відносин є те, що навчальні заклади, маючи статус юридичних осіб, реалізують свої повноваження відповідно до норм правового поля. Посилюючи зазначену позицію, законодавець дав чітку ствердну відповідь: навчальні заклади, наукові, науково-виробничі установи системи освіти, органи державного управління освітою мають право укладати договори про співробітництво, встановлювати прямі зв'язки із навчальними закладами, науковими установами системи освіти зарубіжних країн, міжнародними організаціями, фондами тощо.

На підтвердження зазначених вище тез наведемо приклади у правовій площині. Базовий Закон України «Про освіту» [6] у статті 64 визначає вектор спрямованості міжнародного співробітництва у державній системі освіти. Положення зазначеної статті Закону повністю чи частково відображаються у інших спеціальних законах для рівнів освіти, положення яких буде проаналізовано нижче.

Слід звернути увагу на юридичну техніку у формулюванні питання міжнародного співробітництва в положеннях Закону України «Про вищу освіту» [7]. Це єдиний нормативно-правовий акт серед перерахованих, який визначає державну політику щодо міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти (стаття 74 Закону), а також встановлює основні напрями міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти (стаття 75 Закону).

Висновки. Підбиваючи підсумок викладеного вище, слід зазначити, що навчально-виховна діяльність навчальних закладів врегульовується рядом нормативно-правових актів, які є джерелами різних галузей права. Проте така врегульованість широким колом нормативно-правових актів жодним чином не говорить про недосконалість чи розпорошеність. Навпаки, такий стан справ дозволяє стверджувати про універсальність та пристосованість процесу надання освітніх послуг до норм різних галузей права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Обґрунтування особливостей ринку освітніх послуг / А.О. Малюкіна // Технологический аудит и резервы производства. – 2014. – № 4(2). – С. 36–39.
2. Радько Д.В. Адміністративно-правові відносини за участю фінансових компаній : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Д. В. Радько. – Запоріжжя, 2011. – 186 с.
3. Колодій А.М. Державне будівництво і місцеве самоврядування : навч. посіб. / А.М. Колодій, А.Ю. Олійник. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 304 с.
4. Конституція України: Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Офіційний вісник України від 01.10.2010 – 2010 р., № 72/1 Спеціальний випуск. – 15 с. – ст. 2598.
5. Годованець В.Ф. Конституційне право України : конспект лекцій / В.Ф. Годованець. – 2-ге вид., стереотип. – К. : МАУП, 2001. – 216 с.
6. Про освіту : Верховна Рада УРСР; Закон від 23.05.1991 № 1060-XII // Відомості Верховної Ради УРСР від 20.08.1991. – 1991. – № 34. – ст. 451.
7. Про вищу освіту : Верховна Рада України; Закон від 01.07.2014 №1556-VII // Відомості Верховної Ради України від 19.09.2014. – 2014. – № 37–38. – ст. 2716. – ст. 2004.
8. Земельний кодекс України : Верховна Рада України; кодекс України, кодекс, Закон від 25.10.2001 №2768-III // Відомості Верховної Ради України від 25.01.2002. – 2002. – № 3. – ст. 27.
9. Курко М.Н. Правові засади цільового використання фінансових ресурсів у сфері вищої освіти / М.Н. Курко // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 227–233.
10. Прокопенко В.І. Трудове право України : підручник / В.І. Прокопенко. – Х.: Консум, 1998. – 480 с.
11. Пилипенко П.Д. Проблеми теорії трудового права : монографія / П.Д. Філіпенко. – Львів : Вид. центр Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 1999. – 214 с.